

Jan Długosz do Michała Gocnama¹

Bodzentyn, 6 grudnia 1447

*Kop.: BJ, rks 1961, s. 401–402**Wyd.: CE I/2, nr 22, s. 29–31; Op. om. I, nr 1, s. 597–600; [Wiszniewski IV, s. 72–75]**Lit.: P. Chojnacki, Korespondencja biskupów płockich w późnym średniowieczu (1439–1522), w: Ecclesia — regnum — fontes. Studia z dziejów średniowiecza, red. S. Gawlas i in., Warszawa 2014, s. 408; M. Koczerska, List Jana Długosza do Michała Gocnama z 6 grudnia 1447 r., czyli o koncyliaryzmie na Mazowszu, związkach Długosza z kancelarią królewską i pochvale diecezji krakowskiej, w: Monarchia — społeczeństwo — tożsamość. Studia z dziejów średniowiecza, red. K. Gołąbek, M. A. Janicki, M. Koczerska i in., Warszawa 2019, s. 167–176*

¹ Michał Gocnam (Gocno, Gotisname), scholastyk skalbmierski 1423–1437, kanonik sandomierski 1441–1458, pleban kościoła św. Pawła za Murami Sandomierza 1439–1446, pleban w Sławoszowie (obecnie Ślaboszów, ok. 12 km na NW od Skalbmierza) 1447–1450 (AKMK, AOf. 9, s. 31 [12 X 1450]), altarysta w kaplicy św. Barbary w Krakowie 1449–1459, kanonik płocki od 1461, zm. po 1461 (M. Koczerska — zob. wyżej, Literatura; Poniewozik, Pralaci i kanonicy sandomierscy, nr 106, s. 244–245).

^aIohannes Dlugosch^b senior custos Wisslyczyensis^c et canonicus Cracoviensis | honorabili^d domino Michaeli Gocznam plebano in Slawoszew et canonico | Sandomiriensi, fautori et amico singularissimo^a

Honorabilis^e domine Michael, | fautor et amice singularissime. ^fIam duo menses vel paulo amplius lapsi sunt, ex quo | tam dominus noster reverendissimus episcopus quam ego in negociis reverendissimi patris | domini episcopi Ploczensis, super quibus petitis per ipsum dominum nostrum et me consuli^g, | literis nostris, quod videbatur stantibus rebus — ut nunc — securius, | consului^f.

Miserat siquidem ipse dominus Ploczensis ad dominum nostrum specialem | nuncium, petens Suam Paternitatem, ut me requireret suis literis, quatenus plene^h | instruere illum, quid Sue Paternitati in tanta perplexitate et involucone | rerum facere expediret. Dominus autem noster deliberatus persuasit atque consuluit | Sue Paternitati, ut postquam declaracio plena per dominum regem et omnes | provincias regni sui pro domino Nicolao facta esset et obediencia sibi per | notabiles nuncios missa, eius

passim: Ploczensis etc. BJ 1961, Op. om. Plocensis etc. CE | ^{a-a} deest in Op. om. | ^b Dlugosch BJ 1961 Długosz CE | ^c Wisslyczyens(is) BJ 1961 Wislicensis CE | ^d hono(r)abili BJ 1961 Venerabili CE | ^e hon(orabi)lis BJ 1961 Venerabilis edd. | ^{f-f} Iam duo menses vel paulo amplius, ex quo tam dominus noster reverendissimus episcopus quam ego in negociis reverendissimi patris domini episcopi Ploczensis, super quibus petitis per ipsum dominum nostrum et me consuli, lapsi sunt literis nostris, quod videbatur stantibus rebus, ut nunc, securius, consului BJ 1961 et edd. | ^g consuli BJ 1961 consule CE consului Op. om. | ^h plene BJ 1961 plenarie edd.

Jan Długosz starszy, kustosz wiślicki i kanonik krakowski, czcigodnemu księdzu Michałowi Gocnamowi, plebanowi w Sławoszowie i kanonikowi sandomierskiemu, dobrodziejowi i najprzedniejszemu przyjacielowi

Czcigodny Księżu Michale, Dobrodzieju i Przyjacielu Najprzedniejszy. Minęły już dwa miesiące lub nieco więcej od czasu, kiedy tak pan nasz przewielebny biskup², jak i ja doradziliśmy w naszym liście, co wydawało się w ówczesnym stanie rzeczy — podobnie jak i teraz — bezpieczniejsze w sprawach przewielebnego ojca, księdza biskupa płockiego³, co do których prosicie tegoż naszego pana i mnie o radę.

Wysłał bowiem ów książdz biskup płocki do naszego pana umyślnego posłańca, prosząc Jego Miłość, aby skłonił mnie swoim listem, byśmy dokładnie go poinstruowali, co wypada czynić Jego Miłości w tak zawiłych sprawach. Pan zaś nasz po namyśle wytłumaczył i poradził Jego Miłości, że skoro król pan⁴ i wszystkie części jego królestwa zadeklarowały się za papieżem Mikołajem⁵ i obediencja została mu przekazana

² Zbigniew Oleśnicki (z Oleśnicy, ok. 13 km na SW od Staszowa), h. Dębno, notariusz i sekretarz kancelarii królewskiej 1409–1423, biskup krakowski od 1423, kardynał od 1449, zm. 1455 (Graff, *Episkopat*, wg indeksu; Koczerska, *Oleśnicki Zbigniew*, s. 776–784; też, *Zbigniew Oleśnicki i Kościół*; Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie. Życiorysy*, nr 101, s. 244–245; *Zbigniew Oleśnicki, książę Kościoła*).

³ Paweł Giżycki, h. Gozdawa, posiadacz wielu prebend katedralnych, w tym scholastyk krakowski 1424–1439, biskup płocki od 1439, powinowaty Zbigniewa Oleśnickiego, zm. 1463 (P. Chojnacki, *Biskup płocki Paweł Giżycki [1439–1463] i jego działalność*, w: *Z biografistyki Polski późnego średniowiecza*, red. M. Koczerska, Warszawa 2001, s. 86–187; T. Słowikowski, *Giżycki Paweł*, w: *PSB*, t. 8, Wrocław 1960, s. 23–25).

⁴ Kazimierz Jagiellończyk, syn Władysława Jagielly i jego czwartej żony Zofii Holszańskiej, wielki książę litewski od 1440, król Polski od 1447, zm. 1492 (S. M. Kuczyński, *Kazimierz Andrzej Jagiellończyk*, w: *PSB*, t. 12, Wrocław 1966–1967, s. 269–274).

⁵ Mikołaj V (Tommaso Parentucelli), papież 1447–1455. Dzięki umiejętnym działaniom dyplomatycznym zakończył schizmę trwającą od 1439 r., kiedy część władców i hierarchii kościelnej trwała przy dotychczasowym papieżu, Eugeniuszu IV, a pozostali uznawali prymat soboru bazylejskiego

profiteretur obedienciam et tribunal et in | omnibus adversitatibus suis atque grava-
minibus Sedis Romane imploraret | patrociniū et terrores undecumque venientes
nullatenus formidaret, cumⁱ omnia | attemptata^j post prefatam obedienciam faciliter^k
cassabuntur et adversarius^l poterit | trudi^m in lacum et foveam graviorem, quam estima-
bat se aliis fodisse^l. |

Neque insuper magnus respectus habendus estⁿ super eo, quod dux omnia in con-
cilio^o | obtenta in exeq(u)cionem ponet, prout litere vestre continent. Ista quidem exe-
cucio | nullatenus durare poterit, de qua ego dubium habeo, si fiet, quoniam eo adduci
| non possum, ut dux et sui sint tam deliri, ut velint p^oponere se^p toti regno | et forsā
toti catholico orbi. Verum ubi aliqua passione vel furore seductus | ad exeq(u)cionem
procederet, cadet nichilominus postea^q res omnis tali fundamento arundi|neo super-
edificata^u. Audimus siquidem, quod iam omnes reges concorditer adhererunt | domino
Nicolao. Audimus, ^rquod rex^r Romanorum civibus Basiliensibus, ne ultra festum |
sancti Martini iam elapsū prelatos ibi manentes tollerare presumerent, districta | ius-
sione precepit, et de celebracione futuri concilii nullam videmus amplius | restare spem.
Et pro tanto iudico ducem, si hec senserit, posse a proposito | faciliter reduci aut saltem
{^s} censuris formidabilibus, que in | universo exequentur regno, arceri. Consuluit insu-
per prefatus dominus noster | reverendissimus domino Ploczensi, quatenus a domino
nostro {^t} rege certi tenoris ob|tineret ad ducem et ad capitulum Ploczense literas, per
que Sua Serenitas | miscendo vinum cum oleoⁱⁱⁱ preciperet, quatenus decetero obedi-
encia diocesis Ploczensis | domino Nicolao practicaretur. Et ubi fieret oppositum, commi-
natur rex con|sulta Sede Apostolica ad privacionem^u eorum bonorum, que in regno suo
et ducatu | Boleslai ducis Mazovie Ecclesia Ploczensis obtinet, velle procedere. Ego
minu|tas super his confeci et misi.

Scripsit eciam michi dominus Ploczensis, quod germanum suum | dominum Sigis-
mundum prepositum Ploczensem in Urbem expeditum transmisit. | Non est itaque necesse,

ⁱ cum scripsimus t(ame)n BJ 1961 tamen edd. | ^j attemptata BJ 1961 attentata edd. | ^k faciliter BJ 1961 feliciter edd. | ^l adu(er)sarys BJ 1961 adversarius edd. | ^m trudi BJ 1961, Op. om. tradi CE | ⁿ est BJ 1961, Op. om. sit CE | ^o Concilio BJ 1961 Consilio edd. | ^p p^oponere se BJ 1961 se opponere edd. | ^q p(ost)ea BJ 1961 postquam ea CE postea Op. om. | ^r r^o q(uod) rex BJ 1961 quod videlicet rex edd. | ^s aut saltem *perperam repetitum* in BJ 1961 | ^t le *deletum* in BJ 1961 | ^u p(ri)uacione(m) BJ 1961 pervasionem CE praevasionem Op. om.

¹ Cf. Ps. 7.16: lacum aperuit et effodit eum et incidet in foveam quam fecit.

ⁱⁱ Cf. Jean Gerson, *In die Ascensionis Domini*: Et in hoc positum est unicum pacis stabile funda-
mentum, sine quo si quis aedificare voluerit, nihilo plus agit, quam si det operam, ut gravia tecta
parietibus arundineis superimponat.

ⁱⁱⁱ Cf. Lc. 10.34: et adproprians alligavit vulnera eius infundens oleum et vinum.

przez znakomitych posłów, on również winien jemu złożyć obediencję i uznać jego jurysdykcję oraz we wszystkich swoich przeciwnościach i kłopotach prosić o opiekę Stolicy Apostolskiej w Rzymie, a także nie bać się jakichkolwiek gróźb, ponieważ po złożeniu tej obediencji wszystkie ataki łatwo będzie udaremnić, a przeciwnik z łatwością wpadnie do dołu i głębokiego rowu, o którym sądził, że wykopał go dla innych.

Ponadto nie powinien mieć szczególnego względu na to, że książę⁶ dokona egzekucji wszystkiego, co uzyskał na soborze, jak to jest zawarte w waszym liście. Ta bowiem egzekucja nie będzie mogła w żaden sposób trwać, ja zresztą wątpię, czy się wydarzy, ponieważ nie mogę dać się przekonać, aby książę i jego otoczenie byli do tego stopnia szaleni, by chcieć przeciwstawić się całemu królestwu, a może i całemu katolickiemu światu. Gdyby jednak zwiedziony jakąś pasją lub szaleństwem przystąpił do egzekucji, rzecz cała — zbudowana na takim fundamencie z trzciny — i tak później upadnie. Słyszymy bowiem, że już wszyscy królowie zgodnie przyłączyli się do papieża Mikołaja. Słyszymy, że król rzymski⁷ surowo nakazał mieszczanom bazylejskim, aby nie tolerowali w Bazylei obecności prałatów dłużej niż do minionego właśnie święta św. Marcina [11 listopada], i widzimy, że nie pozostaje żadna nadzieja odbycia przyszłego soboru. I z tego powodu sądzę, że książę, jeżeli się o tym dowie, może łatwo odstąpić od tego swojego zamiaru, a przynajmniej być poskromionym przez bardzo surowe kary, które będą egzekwowane w całym królestwie. Doradził ponadto rzeczony pan nasz przewielebny księzdu biskupowi płockiemu, aby od naszego króla pana uzyskał listy do księcia i kapituły płockiej, w których Jego Królewska Miłość, mieszając wino z oliwą, nakaze, aby na przyszłość cała diecezja płocka trwała w obediencji papieża Mikołaja. A gdyby stało się inaczej, król grozi, skonsultowawszy to ze Stolicą Apostolską, że przystąpi do konfiskaty tych dóbr, które Kościół płocki ma w jego królestwie i w księstwie Bolesława, księcia mazowieckiego. Przygotowałem minutę⁸ w tej sprawie i wysłałem.

Napisał też do mnie książdz biskup płocki, że wysłał swego brata rodzonego, księdza Zygmunta, prepozyta płockiego⁹, do Miasta¹⁰. Nie trzeba zatem pisać nowego pisma

i wybranego w Bazylei papieża Feliksa V (S. Januszewicz, H. Wojtyśka, *Bazylejski sobór*, w: *Enc. kat.*, t. 2, Lublin 1985, ssp. 129–132).

⁶ Bolesław IV, ks. warszawski od ok. 1434, zm. 1454 (J. Grabowski, *Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intytulacją i genealogią książąt*, Kraków 2012, s. 477–478; tenże, *Poczet książąt i książyn mazowieckich*, Kraków 2019, s. 248–254; A. Salina, *Polityka książąt mazowieckich wobec władz Kościoła od początku XIV wieku do 1526 roku*, Poznań 2011, s. 244–245).

⁷ Fryderyk III Habsburg, król niemiecki od 1440, cesarz rzymski od 1452, zm. 1493 (A. Lhotsky, *Friedrich III*, w: *NDB*, Bd. 5, Berlin 1961, ssp. 484–487).

⁸ Minuta, czyli brulion pisma.

⁹ Zygmunt Giżycki, rodzony brat biskupa Pawła Giżyckiego, immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1427, doktor dekretów Uniwersytetu Bolońskiego 1446, kolektor Kamery Apostolskiej w Polsce i Czechach 1444–1448, dziekan płocki 1444–1446, prepozyt płocki 1446, zm. 1457 (Radziwiński, *Prałaci i kanonicy I*, nr 88, s. 155–156). O stosunkach Pawła Giżyckiego ze Stolicą Apostolską zob. P. Chojnacki, *Biskup płocki Paweł Giżycki*, s. 101–103.

¹⁰ Czyli do Rzymu.

ut super hac materia nove litere domino Ploczensi scribantur. | Sed ex quo habetis propositum transire ad dominum {^v} Ploczensem, poteritis | ad dominum nostrum, qui in his locis continuo morabitur, facere descensum, ut | aliqua nova consilia a Sua Paternitate exquiratis.

Absenciam pro magistro | Stanislao de Grabowa ad unum annum mitto, non quod ille huiusmodi | absenciam merito habere debeat, sed ut petitioni vestre satisfiat, et presertim | ut ullum scrupulum suspicionis, quem de me — novit^w Deus, innocenter — || [p. 402] concepistis, extenuem. Satis autem miror, unde in Vestra Caritate illa suspicio et de me et de domino nostro nata est, propter quam placari nullatenus | vos posse asseritis, donec feceritis vos a nobis in toto alienum. Sepius | hanc capillationem a Vestra Caritate et verbis et literis perfero et | propterea duriores invectivas a vobis accipio. Est enim iratorum hominum mos, | ut obstancia pretereant, in humilia et resistere nescientia suam indignacionem compleant.

Dudum siquidem et ante annos multos Caritas Vestra | beneficiorum suorum permutationem^x cum magna sollicitudine et quesivit et | tandem confecit. Ex post vero noviter et recenter iterum comutationem huiusmodi | renovat, ad que omnia nulla mea persuasio neque opera accessit, et tamen ego | ut reus condempnor, cum alii essent potius culpandi. Satis ego parve | condicionis homo sum, ut propter me et mutationem meam, que certe nulla in | me est, quoniam ego illam, qui michi vicinior sum, sentire non possum, debeatis | tantopere querere alienacionem, quoniam sicut benivolencia mea parum vobis | potest prodesse, sic et mutacio minus obesse. Sicut autem in me animum mutatum | erga vos esse certissime non scio, ita et in domino nostro eciam^y non video. Sed ex | quo vobis sic opinari libet, forte non desunt, qui opinionem vestram hanc ad|augeant et nutriant in vobis. Vellem autem audire aliquem iustum respectum, | ex quo opinio huiusmodi in vobis consurrexit. Scio quidem me semper am|plitudini vestre et honori favisse et multa vobiscum more amico commutasse | secreta neque existimo me vobis aliquam nauseam fecisse, nisi forte id | volueritis appellare nauseam, quod aliquando illi Myczkoni tribulato in | suis angustiis compassus sum, non odio vestri, sed

^v p(ro)positum deletum in BJ 1961 | ^w novit BJ 1961, Op. om. noxite CE | ^x p(er)mutacione(m) BJ 1961 commutationem CE permutationem Op. om. | ^y eciam BJ 1961, deest in CE etiam Op. om.

w tej sprawie do księdza biskupa płockiego. Lecz skoro macie zamiar udać się do księdza biskupa płockiego, będziecie mogli też zjechać do naszego pana¹¹, który przebywać będzie wkrótce w tej okolicy, aby poprosić Jego Miłość o jakieś nowe rady.

Przesyłam dla mistrza Stanisława z Grabowej¹² pozwolenie na nieobecność w diecezji przez jeden rok¹³, ale nie dlatego, aby na taki urlop zasłużył, ale aby zadośćuczynić waszej prośbie, a przede wszystkim z tego powodu, aby osłabić wszelkie podejrzenia, jakie powzięliście w stosunku do mnie, Bóg wie, że nie z mojej winy. Jednak bardzo dziwię się, skąd u Waszej Miłości powstało to podejrzenie w stosunku do mnie i do pana naszego, z którego to powodu, jak twierdzicie, nie dacie się w żaden sposób prześlagać, aż wreszcie uczynicie się w stosunku do nas całkowicie obcym. Często znoszę od Waszej Miłości to szarpanie za włosy i w mowie, i w piśmie, i z tego powodu jeszcze gorszych zniewag od Was doznaję. Jest bowiem zwyczajem ludzi skłonnych do gniewu, że to, co się im opiera, omijają, wyładowując swój gniew na tym, co pokorne i nieumiejące stawiać oporu.

Już dawno i przed wielu laty zabiegał Wasza Miłość z wielkim staraniem o zamianę swoich beneficjów i w końcu tego dokonał¹⁴. Potem zaś, ostatnio i świeżo, znowu wraca do takiej zamiany, do czego nie przyczyniło się ani moje przekonywanie, ani działanie, a jednak to ja, jakbym był winny, jestem oskarżany, gdy to raczej inni mogliby być tu obwiniani. Jestem człowiekiem zbyt niskiej pozycji, abyście z mojego powodu i z powodu mojej odmiany — której zaiste we mnie nie ma, ponieważ ja jej, będąc sobie najbliższym, nie mogę odczuć — mieli tak dalece dążyć do odcięcia się ode mnie, ponieważ tak jak życzliwość moja mało Wam może przynieść pożytku, tak i jej brak niewiele może zaszkodzić. Tak zaś jak ja nic nie wiem o tym, abym zmienił moje nastawienie w stosunku do Was, tak też nie widzę, żeby zmiana taka nastąpiła u naszego pana¹⁵. Ale skoro podoba się Wam tak sądzić, być może istnieją tacy, którzy to wasze mniemanie powiększają i żywią w Was. Chciałbym zaś usłyszeć jakikolwiek słuszny powód, który spowodował, że powstała w Was taka opinia. Wiem przecież, że zawsze sprzyjałem waszej pozycji i honorowi, wiele zawierzyłem Wam sekretów, tak jak przyjacielowi, i nie czuję, abym uczynił Wam jakąś przykrość, chyba że chcecie nazwać przykrością to, że kiedyś zlitowałem się nad owym Miczkiem¹⁶, strapionym

¹¹ *Chodzi o odwiedzenie Zbigniewa Oleśnickiego.*

¹² *Stanisław, syn Stefana z Grabowej (Grabowa — wieś 8 km na SW od Ogrodzieńca), immatrykulowany na Uniwersytecie Krakowskim 1414–1415, notariusz publiczny i prokurator spraw konsystorza krakowskiego 1433–1460 (Crac. art. S. 1433–1440, nr 3, s. 17, przyp. 6 i wg indeksu; Crac. art. S. 1441–1450, wg indeksu; Crac. art. S. 1451–1460, wg indeksu; Metryka I, s. 84; SH-GWKŚ II/1, s. 37; ZDM II, nr 482 [Kraków, 7 III 1436], 543 [Kazimierz, 6 X 1439]).*

¹³ *Kapłani diecezjalni nie mogli oddalać się z terenu macierzystej diecezji, chyba że mieli na to zgodę swego biskupa.*

¹⁴ *Zob. wyżej, przyp. 1.*

¹⁵ *Chodzi o biskupa Zbigniewa Oleśnickiego.*

¹⁶ *Miczko (Mitko?), czyli Mikołaj, sługa Długosza w latach 1443–1463 (M. Koczerska, Familiares Jana Długosza, w: Aetas media, aetas moderna, s. 71). O imieniu Miczek/Miczko zob. SSNO, t. 3, Wrocław 1971–1973, s. 360–361.*

miseracione sui, qui miseris | et iusta petentibus nichil negare possum. Profiteor equidem, quod nulli ita | ancillari volo, ut humanitatis^z et pietatis^{aa} oblivisci debeam. Anhe|bat siquidem Caritas Vestra dudum in varias permutaciones diversarum dioce|sum prorumpere, eciam antequam michi esset^{ab} singularis aliqua vobiscum conversacio, | existimans vicinum pecus maiorem producere lactis ubertatem et illud | propositum in hanc diem continuans ex mea mutacione asserit se ad huiusmodi | mentem et propositum pervenisse et nullatenus posse, donec illud expleat, qui|escere. Satis me hominem sceleratum reor, qui vos ad tantam passionem impuli, | ut derelicta diocesi Cracouiensi, cuius soli dulcedinem non solum patrie huius | homines, sed eciam exteri aspirant, velitis vos in sedes remotiores transferre. | Deus det vobis eam prosperitatem, quam queritis, licet ego nichil dubitem, quod | impleto desiderio vestro amarius ingemiscetis, postquam senseritis vos Dei beneficia | non intellexisse neque digna lance appendisse. Quod faciliter eciam ^{ac}nunc interim, | quod^{-ac} mutare licet propositum, palpare et experiri poteritis, si in agrum^{ad} patrie — aut, si potius^{ae} | libet, tocius mundi^{af} — cum Iacob ad prospiciendum, quid in eo agatur, egressus fueritis^{iv}. | Omnes^{ag} quidem dioceses patrie nostre et eorum pontifices et comendo et laudo, diocesim | tamen Cracouiensem ex multis causis, quas commemorare longum esset, clemencio|rem celo, fecun|diorem solo, culciorem hominibus, prudencio|rem ingenio, omnibus illis presumens antepono. | Sepius autem, ut integer et purus amicus, contendebam vos revocare ab huiusmodi proposito | et forte propterea tristio|rem exhibuisse vultum iudicatus sum. Continebo itaque me | decetero ab omnibus et officia mea, quibus et servire et complacere vobis con|sueveram, revocabo et mutum privatumque me geram, ut sic saltem indignacionem | vestram evitare possim, postquam habet me Caritas Vestra tantum suspectum gratis^{ah}, ut velit | eciam antiquis desertis novas sedes querere, licet tam meo, quam aliorum iudicio | nulla vos ad id stringit necessitas, sed sola, qua homines liberi et felices {^{ai}} | secundis rebus eis rectum auferentibus pro ratione utuntur, voluntas^v. Datum | in Bodzanczyn feria quarta ipso die sancti Nicolai Confessoris anno ^{aj}-etc. XL septimo^{-aj}.

^z hu(m)anitat^{is} BJ 1961 humanitatem CE humanitatis Op. om. | ^{aa} pietatis BJ 1961, Op. om. pietatem CE | ^{ab} esset BJ 1961, Op. om. inesset CE | ^{ac-ac} nu(n)c interim q(uod) BJ 1961 si nunc interimque CE si nunc interim quod Op. om. | ^{ad} agr(um) BJ 1961 agris edd. | ^{ae} potius BJ 1961, deest in CE potius Op. om. | ^{af} m(un)di BJ 1961 mundi ... (?) CE mundi Op. om. | ^{ag} Om(ne)s BJ 1961 Quamvis edd. | ^{ah} gratis BJ 1961 iratus edd. | ^{ai} qui BJ 1961 et edd. | ^{aj-aj} (et)c xl septi(m)o BJ 1961 1447 edd.

^{iv} Cf. Gn. 31.3: Maxime dicente sibi [i.e. Iacob] Domino: revertere in terram patrum tuorum.

^v Cf. Iuv. 6.223: hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

w swoich nieszczęściach, jednak nie z nienawiści do Was, ale z miłosierdzia dla niego, ponieważ nigdy nie mogę niczego odmówić nieszczęśliwym i sprawiedliwie proszącym o pomoc. Oświadczam poza tym, że nikomu nie chcę tak służyć, abym musiał zapomnieć o dobroci względem ludzi i o pobożności. Starał się bowiem Wasza Miłość już dawniej wdać się w różne zamiany różnych diecezji — także wcześniej, niż miałem jakiegokolwiek z Wami rozmowy — uważając, że sąsiednie bydło więcej produkuje mleka, i ten zamiar kontynuuje po dziś dzień, twierdząc, że to wskutek mojej odmiany doszedł do takiej myśli i do takiego zamiaru i że nie może w żaden sposób się uspokoić, dopóki go nie zrealizuje. Myślę, że niezły ze mnie przestępca, skoro doprowadziłem Was do takiego stanu ducha, że chcecie się przenieść do odległych siedzib, opuściwszy diecezję krakowską, której to ziemi słodysz odczuwają nie tylko ludzie tej ojczyzny, ale również cudzoziemcy. Niech Bóg udzieli Wam tej pomyślności, której szukacie, chociaż ja nie wątpię, że po zaspokojeniu tego waszego pragnienia gorzko zapłaczecie, poczuwszy, że nie zrozumieliście Boskich dobrodziejstw ani nie przywiązaliście do nich właściwej wagi. Co łatwo nawet teraz będziecie mogli odczuć i doświadczyć, mianowicie że można zmienić plany, jeśli tylko wyruszyacie wraz z Jakubem na ziemię ojczyzny — albo, jeśli bardziej się podoba, całego świata — dla zobaczenia, co się tam dzieje. Chwałę wprowadzie i cenię wszystkie diecezje naszej ojczyzny i ich biskupów, jednak diecezję krakowską przedkładałam nad wszystkie inne z różnych powodów, które długo byłoby wyliczać: ze względu na łagodniejsze niebo, żyzniejszą ziemię, ludzi bardziej wykształconych i o roztropniejszym umyśle. Często zaś, jako uczciwy i prawdziwy przyjaciel, usiłowałem Was odciągnąć od tego zamiaru i może z tego powodu sądziliście, że nazbyt smutną okazywałem Wam twarz. Powstrzymam się na przyszłość od wszystkiego i przysługi moje, którymi zwykłem Wam służyć i za ich sprawą podobać się Wam, wycofam. Zajmę się w milczeniu moimi sprawami prywatnymi, aby móc w ten sposób uniknąć przynajmniej waszego gniewu, skoro ma mnie Wasza Miłość bez powodu za tak podejrzanego, że chce szukać nowych siedzib, pozostawiając stare, chociaż tak moim zdaniem, jak zdaniem innych nie zmusza Was do tego żadna konieczność, a tylko wola, której używają w miejsce rozumu ludzie wolni i szczęśliwi, gdy pomyślność odbiera im rozeznanie na temat tego, co słuszne. Dane w Bodzentynie w środę, w sam dzień św. Mikołaja Wyznawcy, roku etc. czterdziestego siódmego.